

Maryse Léon & Magda Wassef

“Det er op til kvinder selv at løfte sløret”

– Samtale med Jocelyne Saab

Les enfants de la guerre
Jocelyne Saab

(1976)

Jocelyne Saab (1948-2019) har instrueret en lang række dokumentarfilm om konflikter i den arabiske verden. Størstedelen af hendes værk kredser om Libanon, hendes hjemland, men hun har ligeledes undersøgt Sahrawi-sagen og Egyptens armod. Hendes seneste film, *Lettre de Beyrouth* (1979), forsøger at give indblik i den underliggende vold, der har rodfæstet sig i det hærgede land og i tankerne på de desillusionerede befolkningsgrupper, som lider under skælv og eftervirkninger af landets politiske selvmord.

Hvordan forklarer man det faktum, at du er en af de eneste filmskabere, der skildrer hændelserne i Libanon?

JS For mig er film både en lidenskab og mit arbejde. Under krigen blev jeg konfronteret med umuligheden for reel handling – jeg kunne ikke gribe til våben. Jeg er journalist, og en journalists rolle er at vidne. Det er derfor en politisk handling at skabe film om den libanesiske borgerkrig. Jeg forsøgte at følge krigen på nært hold; først ved at udlægge den, dernæst for at vise min sorg og bekymring over mit lands ødelæggelse. Krigen har indtil videre varet tre år, den har ændret mig, og mine film har antaget mange forskellige former. Mit journalistiske jeg giver mig gåpåmod. Selvom jeg er bange, tager jeg ud til slagmarkerne og de mere udsatte steder. Men det er trist, at jeg er den eneste, der i løbet af disse tre krigsår har været i felten og forsøgt at gengive og forklare krigen. Der har været sammenklippede film, som dem af Randa Chahal og Georges Chamchoum, men de udkom efter krigen. Maroun Baghdadi lavede en film i 1973 [*Sept et demi*], hvori han udlægger

krigens præmisser og nogle af de problemer, som dengang eksisterede i dette land. Men det er en fiktionsfilm. Og dernæst lavede han en film om Kamal Jumblatt.

Hvis du kunne sige lidt mere om din udvikling som filmskaber?

JS Jeg gennemlevede krigen som en libanesisk kvinde, det sammenfatter det. Jeg var ikke i stand til at tale om noget andet, fordi emnet betød så meget for mig; jeg var nødt til at begynde dér. I 1975 var første skridt at forklare borgerkrigen. På det tidspunkt kunne jeg stadig gå, hvorhen jeg ville, kløften mellem de forskellige politiske tendenser og partier var ikke blevet så stor endnu. Jeg interviewede venstrefløjen og højrefløjen i forsøget på at lave en film, der analyserede krigen indefra og udefra, mine egne holdninger kom selvfølgelig til udtryk, men jeg gav også plads til alle andre sider af sagen. Dette blev lagt for meget hård kritik. Venstrefløjen kritiserede mig for at lade højrefløjen komme til orde og vice versa.

Det var faktisk mit første forsøg at forklare en begivenhed. Jeg ville løsrive mig fra de klassiske metoder; jeg havde allerede rapporteret i mange år. Jeg forestillede mig, at jeg kunne beskrive en kort periode af Libanons historie uden nogen forudindtaget holdning, sådan som lokale selv ville have beskrevet den. I *Le Liban dans la tourmente* (1975) vendte jeg faktisk tilbage til den klassiske tilgang ved at sidestille billeder og interviews... Det er meget vanskeligt at beskrive et land, som består af atten forskellige befolkningsgrupper med mange simultane konflikter, uden at få folk i tale. På det tidspunkt forstod man ikke rigtigt situationens alvor.

Jeg lærte en masse af min første oplevelse med at lave dokumentarfilm. Jeg følte mig mere selvsikker, da jeg optog min næste film. Jeg forsøgte ikke længere at forklare ting: Jeg ville udtrykke det, jeg havde lyst til. *Les Enfants de la Guerre* (1976) er mit første forsøg på dette. Jeg lod uden tvivl min kvindelige sensibilitet komme i forgrunden. Jeg kan ikke ignorere min omsorg over for børn.

Men det kunne jo lige så vel have været en mands sensibilitet! Jeg bemærkede, at offentligheden blev rørt af disse børns skæbner, der gennemlevede en massakre. Det er en film, der fordømmer krig og vold. Det var ét skridt.

Beyrouth, jamais plus (1976) blev vendepunktet. Det er på én og samme tid en film og en retningsløs vandring i et ødelagt Beirut. Den rummer hele min sensibilitet for det land, jeg elskede, og som er blevet destrueret. Jeg valgte at lade den libanesiske poet Etel Adnan udtrykke denne omsorg i en voice-over. Vores omsorg gik hånd i hånd. Voice-overen var meget overraskende, eftersom den ikke respekterede reportagens regler. Vi hører et digt, som fortæller om personlige indtryk, men som lige så vel kunne være en hvilken som helst libanesers. Alle mine film er blevet til under en given politisk periode; hver gang havde jeg et politisk udgangspunkt – mine film måtte ikke bare være retningsløse. For det er ikke at vise omsorg. Et politisk problem kommer til syne gennem en form for sensibilitet. Ødelæggelsen af Beirut, børnene i krig, det betyder virkelig noget. Jeg tænkte, at denne måde at vise tingene på kunne røre folk og få politisk indflydelse. Folk er dødtrette af tomsnak. I fjernsynet viser de for eksempel en repræsentant for venstrefløjen den ene dag og en repræsentant fra højrefløjen den næste. Hver eneste dag sympatiserer folk med den ene eller andens overbevisning, og ender med at glemme, hvem der har ret, og hvem der tager fejl.

Men i det mindste viser du, at et folk lider.

JS For fem år siden blev jeg dybt mærket af en af mine første film, der omhandler de palæstinensiske kommandostyrker. Filmen blev et *scoop*, en bragende succes, men den mislykkedes, hvad angik oplysning og offentlig bevidsthed. Folk er trætte af volden. Jeg havde skildret volden, og da denne krig udelukkende er voldelig, nægter jeg nu at vise den direkte, man ser den gennem et ødelagt billede. Jeg nægtede at tage sensationelle billeder og tog i stedet modpartens side. Jeg undveg det rædselsfulde spektakel og gik ud for at se de lidende mennesker i øjnene. Jeg fortsatte ad denne

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(4-5) *Les enfants de la guerre* (1976), Jocelyne Saab

160 BALTHAZAR

(06/07)

161 MARYSE LÉON & MAGDA WASSEF

vej med historien om en belejret landsby i Sydlibanon. Alle i byen frygter, at de vil blive angrebet, men der sker ingenting. Filmen er en slags anti-reportage.

Var det lettere at komme i kontakt med disse mennesker, fordi du er en kvinde?

JS Det gjorde muligvis nogle ting lettere for mig, men jeg kan godt lide at komme tæt ind på livet af folk. Jeg kan godt lide at snakke med dem og lytte til dem. For hver film tilbringer jeg flere dage sammen med menneskene, og jeg forsøger at blive mere integreret i miljøet. Det er lettere, eftersom jeg er libaneser. Det er mit udgangspunkt. Når jeg vender tilbage, er jeg ikke længere en *voyeur*, men en *insider*.

Derefter lavede du *Égypte, cité des morts* (1977).

JS Jeg var nødt til at komme væk i noget tid. Derfor lavede jeg denne film om Egypten. Endnu engang inkorporerede jeg min sensibilitet i mit arbejde, da anden del af filmens titel, *Chaque année en janvier*, er et digt af Seikh Imam, dedikeret til Egyptens lidelse. Filmen blev vist over hele Europa, alle var meget bevægede af det, som de ikke var vant til at se skildret. Det var aldrig blevet vist derovre.

Det tiltalende ved min tilgang er, at jeg taler om emnet indefra. Jeg taler sproget. Jeg har besøgt landet mange gange. Jeg mærker det problem, jeg adresserer. Men lige så snart man bevæger sig videre til et større problem, er man nødt til at vende tilbage til en mere akademisk stil, særligt når man har et elendigt kamera og begrænset udstyr, eller en lydmand, som jeg nogle gange selv måtte afløse. Det er meget langt fra amerikanske filmskaberes dokumentarfilm; de har tre millioner dollars til rådighed, tre kameraer til at lave en lille film... Barbara Kopple's film *Harlan County U.S.A* (1976) er et perfekt eksempel på dette. Jeg ville ønske, jeg kunne rapportere sådan – man indfanger alt, hvert øjeblik, og man behøver ikke en voice-over! Mine midler er til sammenligning meget begrænsede!

Derefter vendte jeg tilbage til *Lettre de Beyrouth*, der var en ny oplevelse. Her står jeg både foran og bag kameraet. Muligvis besidder jeg ikke det store skuespiltalent, men kameraet filmer mig, som hvis jeg rapporterede. Jeg har ikke tid til at digte eller spille skuespil. Det var kun muligt, fordi jeg gjorde det i mit eget land; det havde været umuligt alle andre steder.

Kan du fortælle om din erfaring som kvinde, din mening om kvinder i det arabiske samfund?

JS I arabiske samfund er kvinder nødt til at gøre det hele selv, hvis de ønsker at løfte sløret. Hvis de er afhængige af mænd, hvis de er nødt til at indordne sig den sociale adfærd, vil de ikke nå ret langt. Man er nødt til at gå efter det, man vil have, og åbne dørene selv. Men som kvinde har jeg aldrig oplevet nogen problemer. Til at begynde med var folk overraskede over at se mig, en kvinde, se så ung ud. Men jeg gik efter det! Det er ikke mændene, der kommer til at åbne dørene for mig.

Bor du i Frankrig eller Libanon?

JS Jeg bor i Libanon. Jeg er kun her for at vise mine film. Det er en skam, da jeg godt kunne tænke mig at lave alt hjemmefra, selvom landet i øjeblikket er hærget. Men jeg ønsker at kunne udtrykke mig selv, og i Libanon hersker censuren. Mine film bliver ikke vist i Libanon, og der findes ikke andet arkivmateriale om emnet end dem.

Har du i sinde at lave ikke-dokumentariske film?

JS Som journalist blev jeg rustet til at arbejde med denne genre. Der var en krig, som jeg var involveret i, og derfor gik jeg efter det. Jeg er også uddannet økonom, så jeg kombinerede videnskabelig tænkning med min intuition. Jeg gik til filmkunsten uden at vide noget om dens tekniske aspekter, og jeg tillærte mig

disse i felten. Desto bedre teknikken bliver, desto mere vender jeg mig mod fiktionen. Jeg er træt af dokumentarfilm, især fordi jeg er nødt til at gøre alting selv.

Vil du sige lidt om produktionen af dine film?

JS I øjeblikket er jeg så heldig, at forskellige tv-selskaber allerede kender til mit arbejde: Når jeg præsenterer en film for dem, vil de gerne se den og antager den derefter. De er en slags faste aftagere. Jeg har en mini-kapital til at indspille mine film for. Men den svarer ikke engang til en tiendedel af et almindeligt budget til en halvtreds-minutters film! Jeg er heldig nok til at have et kamera og en Nagra [båndoptager], men hver film er et spring ud i det uvisse. Det er hårdt ikke at være fuldkommen sikker på, at filmen bliver solgt. Man må gøre alting selv: sørge for at ens udstyr virker, reparere det, fremkalde billederne, tekste filmen, tjekke kalibreringen, fordi man ikke har råd til en assistent, må man selv stå for filmens promovring, annoncere den, med andre ord: gøre alt det, som et produktionsselskab normalt gør. Til syvende og sidst er det ret frustrerende at spilde sin energi på den måde. Jeg ville ønske, at min rolle udelukkende var at instruere filmen!

Og dine andre projekter?

JS Jeg skal til at lave en spillefilm. Den vil blive finansieret af de tv-selskaber, der har købt mine tidligere dokumentarfilm. Så jeg er ikke tvunget til at vende hver en sten for økonomisk støtte. Jeg vil være i stand til at dygtiggøre mig yderligere, selv som kvinde! Den skulle gerne være færdig i udgangen af næste år. Det er en helt ny oplevelse, der muligvis vil få indflydelse på min måde at lave dokumentarfilm på.

Hvad er dit forhold til andre kvindelige arabiske filmskabere?

JS Jeg skelner ikke mellem mine mandlige og kvindelige kolleger. Efter min opfattelse afsondrer feminister sig selv. I arabiske samfund, hvor kvinder lever i ghettoer, kan isolationen kun forværre tingenes tilstand. Kvindefrigørelsen betyder tværtimod, at kvinder skal integreres i det mandsdominerede samfund, der afviser dem. Jeg er ikke imod oplysning om kvinder og deres handlinger. Faktum er blot, at mænd vil se på dig, som du ser på dig selv. Blandt arabiske filmskabere begynder flere kvindelige instruktører at bane vej for sig selv: Ronda Chahal, Cherine Tannous, som var Farouk Beloufas seneste assistent i Beirut. Jeg tænker også på "Habiba", Gladys Abi Gouda. Jeg gentager: Det er op til kvinder selv at åbne dørene! Det er op til kvinder selv at løfte sløret...!

"Det er op til kvinder selv at løfte sløret" udkom oprindeligt uden titel i CinémArabe, nummer 10/11, 1978.

Oversat fra fransk og engelsk af Frederik Tøt Godsk.